

hoz, legegyensúlyozottabb művészéhez. Benne a művész intuíciója esodálatos harmóniában egyesült a tudós mély analizisével. A munkásság részletező tárgyalásával jutni el az egyéniség össz-szemléletéhez, az analízissel a szintézisnek szolgálni, — ez az ő páratlan nekrológjai módszere.

A mai nekrológok jelleme gyakran egészen más. A nekrológírás speciálizálódásával, a tudományos analízis módszer szigorú alkalmazásával s a tartalmi elem aránytalan túlsúlyával az emlékbeszédek tudományos színvonala nagy mértékben emelkedett, de a szakszerűség nem egyszer a formaszépség rovására érvényesül bennük.

Az Akadémia multévi nekrológiakiadványai közül első helyen Berzeviczy Albertnek Pasquale Villariról, a nagy olasz történetíróról mondott nekrológiát kell megemlítenünk. Kitűnő tárgyismeret, emelkedett stílus, előkelő ízlés jellemzi minden sorát. Erőteltjesen tudja megrajzolni a nagy neugelf történetíró tükörképét műveiben és közéleti tevékenységében. A vele kongeniális Villariban az elfogulatlan, széleslátókörű, önzetlen és igazságsszomjas tudós típusát rajzolja meg.

Lóczy Lajos, a nagynevű geológus, Széchenyi Béla grófról, a nagy Azsia-utazóról emlékezik. Az áldozatkész főúr életrajzi adatain kívül főképp a nagy ázsiai expedíció történetével foglalkozik. A visszaemlékezés keretén belül s a gróf magánéletének kirerítő ismertetésével vonzó képet kapunk a nagy utazó és vadász alakjáról.

A tudományos apparátust és szakszerű elmélyedést tekintve, első helyen kellett volna említenem Petz Gedeon nekrológiát Hermann Paulról. A tanítvány meleg kegyeletével egyéniségét, a szaktárs tárgyilagosságot bírálataival pedig munkásságát rajzolja meg kimerítő részletességgel. Székfoglaló értekezés is egyszersemind a hatalmas tanulmány s az író itt valóban túllépi az egyszerű *emlékbeszéd* korlátait: itt a germán filológia és az általános nyelvtudomány mai állásának ismeretét kapjuk főbb vonásaiban, Hermann Paullal és nagy ellenfelével: Wundttal kapcsolatban. A kitűnő, hálás tanítvány nem tagadja

meg mesterét: Petz Gedeon nagyjában Hermann Paul elveit vallja, bár az igazi tudós elfogulatlanságával kiegyensúlyozott és néhol Wundt javára helyesbíti. A világos és tudós igénytelenségében is szép stílus élvezetessé teszi a súlyos tartalmat.

Hutyra Ferenc lord Listerről, a hírneves angol orvosról, Márki Sándor Kozma Ferencről, a Székelyföld jeles etnografusáról, Pálffy Móripedig Lörenthey Imréről, a kiváló geológusról mondott emlékbeszédek. Mind a három lelkesen és nagy alaposággal megírt tanulmány.

Szarka Géza.

Frotika és irodalom. A csinos kiállítású s a mai nyomdatermékek között valóságos üdítően ható szép külsejű *Szent István-könyvek* között egy igen érdekes tárgyú munka jelent meg. Szerzője, Zoltvány Irén, az erotikának az irodalomban való szereplésén akar áttekinteni, először a világirodalmi jelenségeken futólag, azután a magyar irodalmon részletesebben, végül pedig a művészetnek és erkölcsnek sokat vitatott kérdését törekszik filozófiai alapon tisztázni.

Az írónak nagy szorgalma, széles olvasottsága igen imponáló hatású, s különösen dícséretreméltó benne az, hogy papi ember léteire egyáltalában nem elfogult. Amikor Boccacciót és Shakespearet menti az erotikus részletekért, ugyanakkor Aeneas Sylvius Piccolominit, a későbbi II. Pius pápát, és Janus Pannoniust, a pécsi püspököt megrovja. Az is kétségtelenül helyes tapintatra vall, hogy az erotikát — legalább elvben, mert gyakorlatban nem mindig — elválasztja a pornografiától.

Hogy a könyvnek kitűzött célja, felvetett szempontja bizonyos egyoldalúságot eredményez, azzal a szerző teljesen tisztában van; tudja, hogy amit bemutat, az nem maga az irodalom, hanem annak csak bizonyos vonatkozása. De éppen az összegyűjtött nagy történeti anyagnak ez egyoldalú értékelést önkénytelenül is sugalló hatása miatt, nem ártott volna magát a főkérdést, az erotikának a művészethez, a szépeknek a jóhoz való viszonyát kissé részletesebben tárgyalni. Mert így a könyvnek bőséges történeti áttekintésével sehogy sincsen egyen-

súlyban a könyv végén előkerülő pár lapnyi elméleti fejtegetés. Ennek kimerítő tárgyalása nélkül pedig a történeti rész száraz egymást után marad, afféle kronológiai összeállítás, amelynek majdan nagy hasznát veheti — egy későbbi, átfogóbb célzatú feldolgozás. Ami elméleti fejtegetés van a könyvben, az körülbelül összefoglalható ebben a mondatban: lelkünknek a szépre visszhangzó elemeit nem lehet elválasztani egyéb pszichikai megnyilatkozásainktól, így tehát erkölcsi valónktól, etikai értékelésünktől sem. Ennyit e kérdésről már elégszer hallottunk, s igen vágytunk volna a problémának tüzetesebb és mélyebb alapozására is.

Vizsgáljuk hát inkább a könyvnek aránytalanul nagyobb terjedelmű történeti részét. Az összehordott anyag a maga impozáns tömegével valósággal elkápráztatja az olvasót, azonban mégsem annyira, hogy egyes fogvatkozásokat észre ne vegyen. Így például még az is, aki kissé szigorúnak tartja Zoltvány felfogását az irodalmi erotikáról, aligha ért egyet ama megállapításával, hogy Aristophanesből „hiányzik az erotikum, legfőlebb pajkoság számára menő trágárságok fordulnak elő itt-ott...“ No már kérjük! Tessék csak a *Lysistraténak* Myrrhine és Kinesias között lefolyó jelenetére, vagy a *Nőuralom* befejezésére gondolni! Az is különös, hogy ha a román irodalmak tárgyalásakor Ariosto *Órjöngő Lórántjában* olyan sok kivetni való részt talál, miért nem említi Camoens *Luziadájának* IX. énekét is. A magyar irodalom erotikus megnyilatkozásainak vizsgálata is kissé hézagos. Igaz, hogy a múlt század derekán virágzó költészetünk e tekintetben általában tartózkodóbb az idegen irodalmaknál, de Kuthy Lajos és ötvenes évekbeli novellistáink műveinek egy-egy jelenete megemlítést nyerhetett volna. S ha már Vörösmarty műveinek egy-két részletét (Hajna fürdése, Mirigy szavai Ledérhez stb.) „gáncs érheti“, akkor Arany *Daliás időkjének* VI. énekét (Toldi és Eszter jelenete) szintén említeni kellett volna.

Egyébként ami a magyar irodalmi vonatkozásokat illeti, egy-két tárgyi tévedésre is akadunk. Anélkül, hogy ifj. Ábrányi Kornél regényköltésze-

tét esztétikai tekintetben különösen becsesnek tartanók, mégis meg kell védenünk Zoltvány súlyos ítéletével szemben. Ha figyelmesebben elolvasta volna *Edmund párbaja* s a *Régi és új nemesek* című regényeit, akkor aligha mondaná, hogy Ábrányi életnézetét az emberi értékek léha kicsibevevése jellemzi. Hogy a szerző ezt más könyvre hivatkozva állítja, az nem szolgálhat mentségül. Az meg valósággal megfoghatatlan, mi alapon jellemzi így Kádár Endrének *A szerelem elmegy* című darabját: „Az a fölfogás van benne, hogy a házasság vagyis az egészséges bírás útján kipusztul az igazi szerelem; *feleség az urát bátran megcsalhatja*.“ Aki a darabot ismeri, el nem tudja képzelni, hogy miképen olvashatott ki belőle a szerző ilyesmit. A drámának témája annyira más, hogy szinte arra vet az ember, talán valami mással tévesztette össze Zoltvány.

Meglepő elsiklás az is, amikor a *Tett* című folyóirat köré csoportosult „magyar futuristákat“ a *l'art pour l'art* elvéből sarjadtóknak mutatja be. Hiszen e csoport volt az, amelyik éppen a művészet életaktivitásának ellenzéke lenni. Kassákék a *l'art pour l'art*tól magánál Zoltvány Irénél is távolabb állanak.

Vitatkozni lehetne a szerzőnek a naturalizmusról vallott elvei felől is. Hogy ez irodalmi iránynak világnézeti alapja a materializmus, az érdekes megfigyelés, de nem olyan kétségtelenül bizonyos, mint Zoltvány hiszi. Am hogy az európai naturalizmus legjellemzőbb képviselőjének Zolát tartja és belőle vonja el ez irodalmi irány vezető elveit, az már vaskos tévedés. Igen könnyű a naturalizmuson elverni a port, ha legkevésbébbé művészi képviselőjével, Zolával, azonosítjuk és kirekesztjük belőle — mint a szerző teszi — Dosztojevskijt. E korlátozásnak egyéb hibája is van. Zolának naturalizmusához vegyül valami romantikus szertelenség, amit ő maga is érzett, hiszen „a méreg ette érte“, s amit úgy látszik Zoltvány is tud, mert azt állítja, hogy Zola „igaztalanul hirdette a maga irányáról, hogy visszahatás akar lenni a romanticizmus ellen, mert ami helytelen, ferde kinövés volt a romantikus irányban: a rút szertelen ked-

velése, a groteszk alakok, s általában a fékevesztett képzelet csapongása, azt a naturalizmus nemcsak nem szüntette meg (t. i. a Zolái nem, mert a Dosztojevszkijé ugyan-
 csak megszüntette ám!), sőt inkább a legszélsőbb végletekbe hajtotta. Szóval a szerző olyan íróból vonta el a naturalizmus fősajátságait, aki írói gyakorlatának legmélyén nem is igazi naturalista. Hiába! Csak megbosszulja magát az a hiba, ha tisztán művészi irányt mindenáron világnézeti, szóval extraesztétikus alapokból akarunk megítélni.

Minde fogyasztások és tévedések megállapítása azonban korántsem azt akarja jelenteni, hogy Zoltvány Irén nem végzett lelkiismeretes és értékes munkát. Összefoglaló műve a magyar irodalomban e kérdéstről úttörő, s az úttörés — még ha itt-ott hibás irányba tér is el — sohasem hiábavaló és mindenképen tiszteltetreméltó.

Galamb Sándor.

Dobosi Pécsi Mária: Második négyes. Egy fiatal házaspár regénye ez, melynek meséje azon fordul meg, hogy a férj már a házasság első éveiben hűtlenül elhagyja családját, hogy később némi önismeret és tapasztalatszerzés után bűnbánóan térjen ismét vissza kis feleségéhez és „csodagyermek“-éhez. E gyermek azért csoda, mert ő mondja el a regényt. Pólyásbaba korában kezdi leírni megfigyeléseit az életről, a világról, szülőihez való viszonyáról, folytatja aztán jóságos, önfeláldozó anyja és hűtlen atyja sorsának megrajzolásával. A gondolat, hogy az író egy kisbabával mondatja el a regényt, bizarr s a mese fejlesztése szempontjából sem szerencsés. A kisgyermek hol ötletes és szeretetreméltó, hol bágyadtabb és jelentéktelen megfigyelései miatt lépten-

nyomon megakad a cselekvény s a türelmetlenebb olvasó a csodagyerek csevegését nem egyszer csacska gyerek fecsegésének tarthatja. Emellett a jellemzés is csak a gyermek szempontjából stílszerű: művészi szempontból egyoldalú, valóságértelen, — gyermekes. Az önfeláldozó anya túlzottan mártír s emberföltétien jó, a katona apa viszont brutálításában szertelen. Az egész regény művésziatlenségének oka a leküzdetlen nehézség, hogy az író az élet rajzát egy gyermek lelkén át tükrözteti. A gyermeket is igaznak akarja rajzolni, az életet is, s így mind a kettő hamissá válik. Ahol az élet rajza hű, ott a gyermekből kikandikál az író s megszűnik a gyermek. Ahol meg a gyermek hű, ott nem nagykorú az életfilozófia. Összeegyeztetni ez ellentétes elemeket Dobosi Pécsi Máriának sem sikerül, kinek különben — mint Rákosi Jenőnek a regényhez írt előszava méltán hangsúlyozza — több kitűnő írói kvalitása nyilatkozik meg a kis regényben. Ezek közt legrokonszenvesebb az a meleg líra, mely az édesanya rajzán ömlik el s a közvetlenség, mely elbeszélésének oly természetes, egyéni zamatot ad. Ez tán az egyetlen természetes dolog e különös és szeszélyes regényben, mely egészben véve inkább ötletszerű, mint átgondolt. Az író e munkájában megmutatta, hogy hogyan filozofál — ha egyáltalán filozofál — a gyermek; kíváncsian várnám tőle, hogy valamelyik következő művében azt mutassa meg, hogy hogyan filozofál — ha egyáltalán filozofál — az asszony? Egy természetesebb mese keretében mindenestre fokozottabb mértékben érvényesülhetnek azok a kitűnő képességek, melyekről a szerző már előző műveiben is bizonyosságot adott.

rtm.